

УКРАЇНА ОБИРАЄ ЗАХІД: трансформація економічного мислення

Українці рухаються шляхом Польщі до вільного ринку та економічних цінностей Заходу, на відміну від росіян, які застрягли у традиціях держплану. Тихі, але значущі трансформації в Східній Європі — аналіз відомого німецького історика та соціолога Райнера Цітельманна ексклюзивно для ІЛІ.

31 Березня 2026 | Економічна свобода | Реформи | Світ

АВТОР: КОМАНДА ІЛІ

Мовчазна, але доленосна трансформація відбувається у Східній Європі. Поки геополітична увага зосереджена на війні та безпеці, **нове дослідження**, опубліковане в журналі Economic Affairs, вказує на глибоку трансформацію: розбіжність в економічних переконаннях між Україною та Росією, яка може вплинути на майбутнє регіону не менше, ніж військові результати.

Дослідження базується на опитуваннях громадської думки, проведених в Україні, Польщі та Росії, і аналізує ставлення до ринкової економіки та капіталізму. Висновки дослідження вражають. Сьогодні українці висловлюють одні з найбільш позитивних, схвальних поглядів на ринкову економіку у світі — поступаючись лише кільком країнам, серед яких Польща, США, Чехія, Південна Корея та Японія. Натомість Росія посідає останнє місце серед 36 опитаних країн. У більшості країн (включно з Польщею та Росією) опитування проводила компанія Ipsos MORI; в Україні воно здійснювалось на замовлення **Міжнародного інституту свободи**.

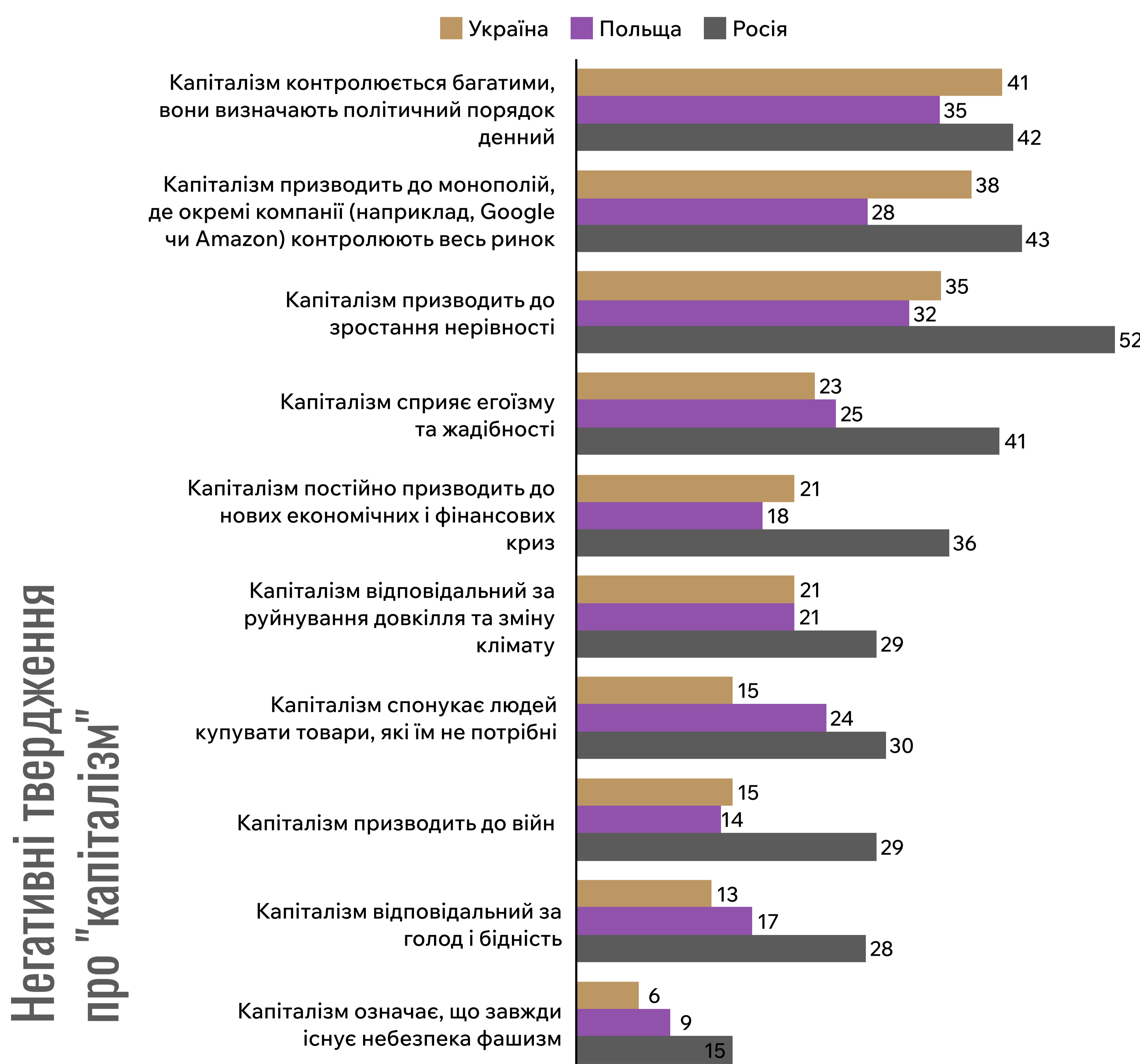
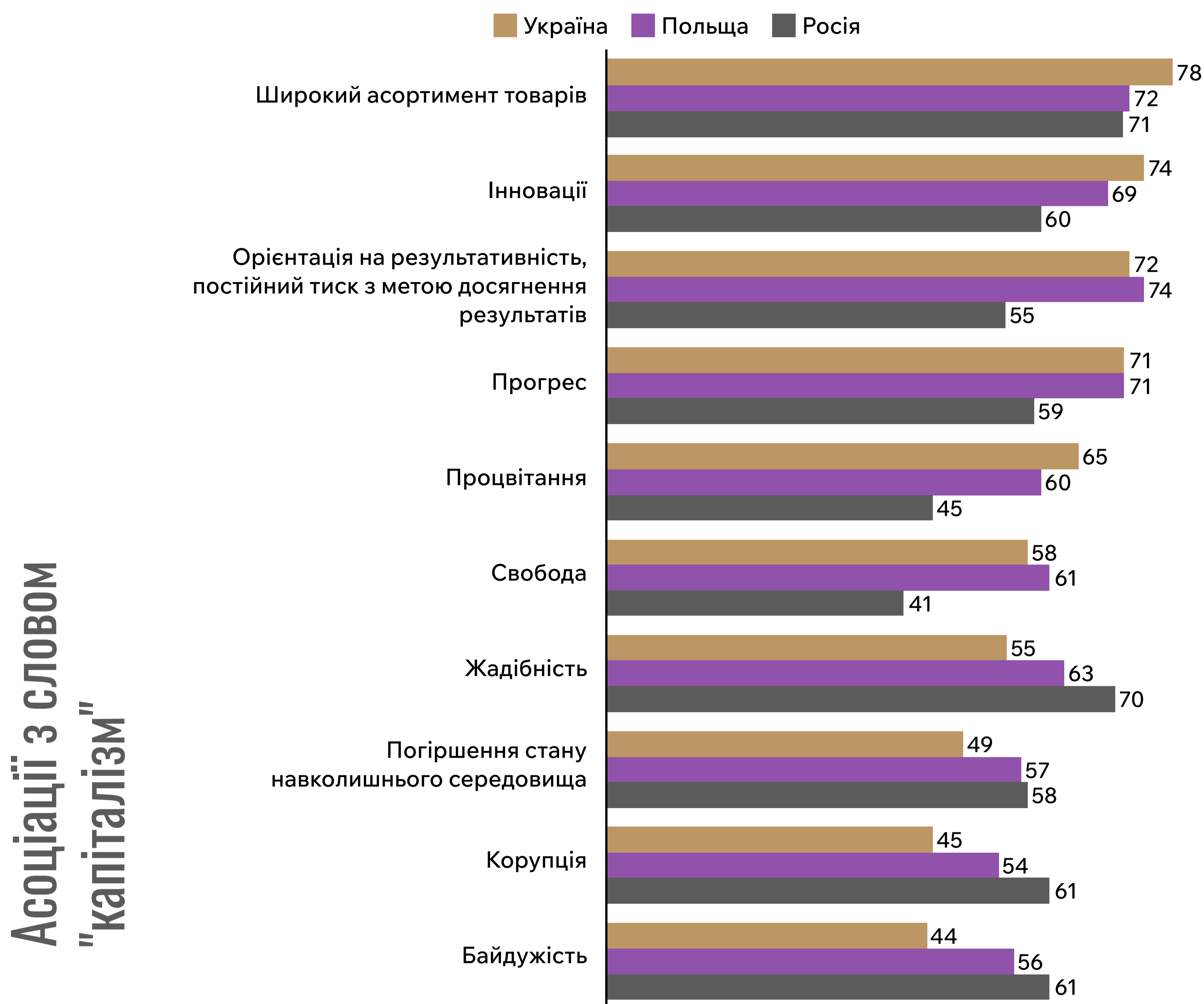
Замість того щоб ставити прямі запитання про «капіталізм» — термін, що часто має ідеологічне забарвлення — у дослідженні спочатку було поставлено шість запитань про економічні системи, у яких це слово взагалі не згадувалося. Такий підхід вирішує добре відому проблему: багато людей негативно реагують на ярлик «капіталізм», навіть якщо вони підтримують основні принципи, такі як конкуренція, приватна власність та економічна свобода.

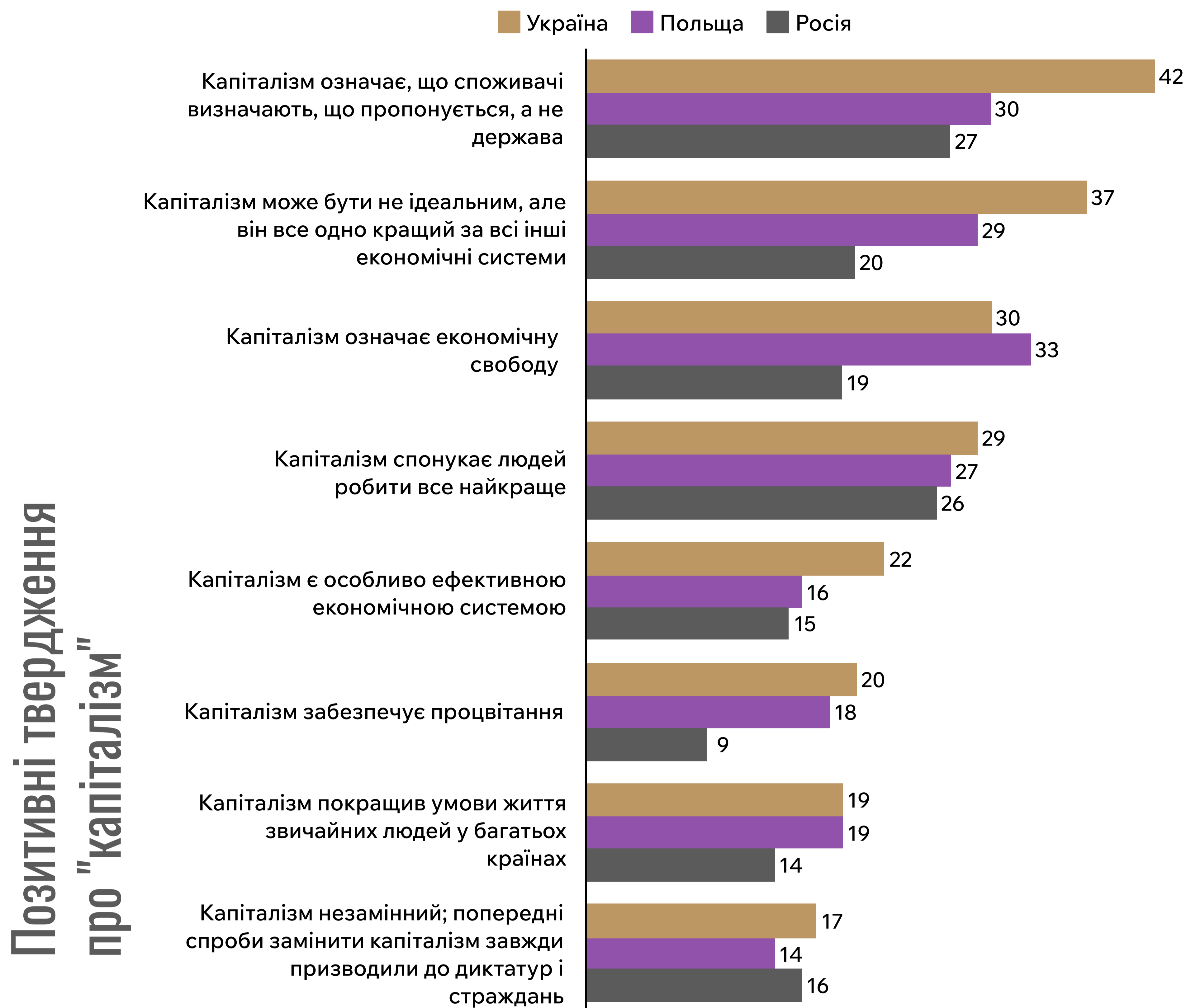
Коли респондентів запитували про ці принципи в нейтральних термінах, тільки приблизно кожен десятий респондент в Україні та Польщі погодився з твердженням, що «нам потрібно набагато більше державного втручання в економіку, оскільки ринок раз у раз зазнає невдач», порівняно з кожним четвертим у Росії.

Відмінності стають ще більш очевидними, коли респондентів запитували про більш конкретні заходи. Розглянемо твердження, що держава повинна встановлювати ціни на оренду та харчі, а також запроваджувати мінімальну та максимальну заробітну плату. В Україні цю ідею підтримали 32 відсотки опитаних, у Польщі з нею погодилися лише 19 відсотків. А в Росії цей показник зріс до 65 відсотків — це більш ніж удвічі перевищує рівень в Україні.

Ці результати вказують на фундаментальну розбіжність у політичній культурі двох країн, які колись належали до однієї радянської системи. Здається, українці рухаються до світогляду, що підтримує ринки та обмежує роль держави. Натомість росіяни залишаються набагато більш схильними до державного контролю.

Контраст стає ще гострішим, коли термін «капіталізм» вводиться явно. Дослідження включало тест на асоціації з десятьма термінами, пов'язаними з капіталізмом, а також 18 додаткових тверджень — як позитивних, так і негативних — щодо цієї системи. І тут Україна знову виділяється. Серед 36 опитаних країн лише Польща демонструє вищу підтримку капіталізму, тоді як США посідають аналогічно високий рівень. У 33 країнах сприйняття капіталізму є більш негативним, ніж в Україні.

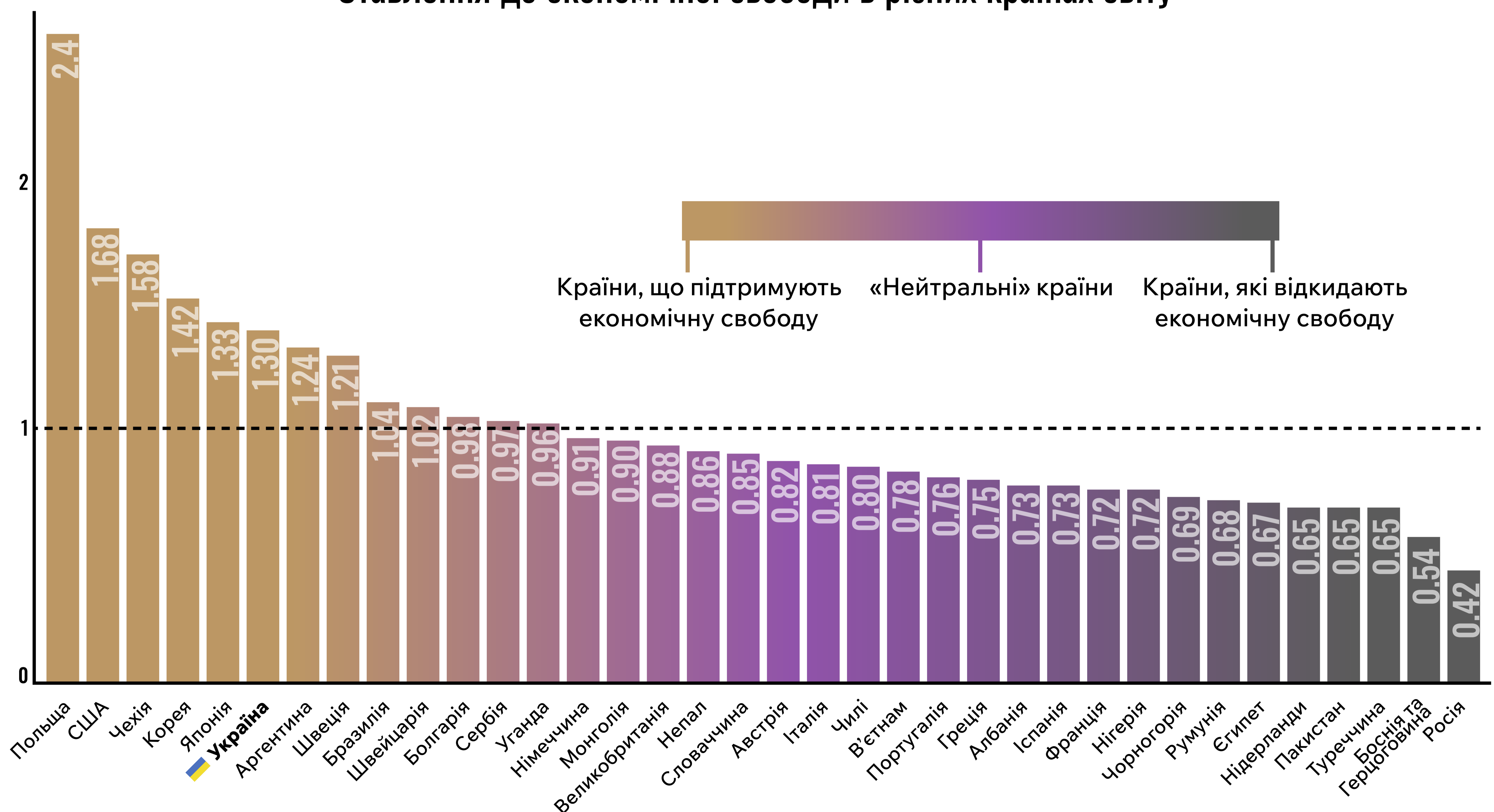

Джерело: Висловлювання про капіталізм – вісім негативних та вісім позитивних тверджень. Питання: З якими з наведених нижче висловлювань про капіталізм ви погоджуєтесь? Усі дані представлено у відсотках респондентів. Україна – New Image MG «Attitudes towards Capitalism-09.2025»; Польща та Росія – опитування Ipsos MORI 20–092774-30 та 21–087515-07.

Згідно з отриманими даними Росія знаходиться на протилежному кінці спектра. Лише у двох країнах ставлення до капіталізму є більш негативним, ніж у Росії. Ця різниця не є незначною — вона є глибокою, світоглядною.

Ставлення до економічної свободи в різних країнах світу

Графік показує середнє арифметичне висловлювань на користь ліберальної економічної системи, поділене на середнє арифметичне висловлювань на користь економічної системи з державним контролем (без використання терміна «капіталізм»). Чим нижчий коефіцієнт, тим сильніша антикапіталістична позиція. Джерело: Опитування Інституту Алленсбах 12038, Фонд «Сант Марал», опитування Ipsos MORI 20–091774-30, 21–087515-07, 22–014242–04-03, 22–087515-44 та 22–087220-42, Indochina Research, FACTS Research & Analytics Pvt. Ltd. та Research World International Ltd.; а також New Image MG.

При інтерпретації результатів слід дотримуватися певної обережності. Опитування в Польщі та Росії проводилися кілька років тому — між 2021 й початком 2022 року — тоді як опитування в Україні відбулося у вересні 2025 року. Проте розбіжності настільки великі, що їх важко пояснити переважно часовим зсувом. Крім того, у всіх трьох опитуваннях використовувався один і той самий опитувальник, що робить порівняння надзвичайно надійними.

Пояснення лежить не стільки в останніх подіях, скільки в довгостроковому економічному досвіді. З 1990 року Польща пережила одну з найуспішніших економічних трансформацій у сучасній історії, що супроводжувалася стійким зростанням, підвищенням доходів та посиленням інтеграції у світові ринки.¹

Траєкторія Росії була набагато більш нерівномірною, позначеною періодами стагнації, значним втручанням держави, клептократією, що не поважає приватну власність, та постійною залежністю від природних ресурсів.

Українці, що знаходяться між цими двома моделями, зробили свої висновки. Успіх Польщі є наочним прикладом того, чого можна досягти завдяки ринково-орієнтованим реформам. А Росія натомість слугує застереженням.

Результати дослідження також виявляють важливі демографічні закономірності. Як і в більшості країн, підтримка ринкової економіки та капіталізму в Україні вища серед осіб з вищим рівнем освіти та доходів. Чоловіки, як правило, висловлюють більш позитивні погляди, ніж жінки, і цей гендерний розрив є особливо вираженим в Україні. Проте у всіх вікових групах загальна тенденція залишається незмінною: як молодші, так і старші українці демонструють загалом позитивне ставлення до ринкової економіки.

У сукупності ці результати ставлять під сумнів припущення, що пострадянські суспільства мають схожу економічну ментальність.

Насправді Україна та Росія рухаються у протилежних напрямках. Одна з них дедалі більше наближається до економічних цінностей західних демократій; інша залишається вкоріненою у традиції державного контролю.

Переклад статті з англійської: редакція Міжнародного Інституту Свободи (ILI)

Автор: Райнер Цітельманн — історик і соціолог. Незабаром вийде нова книга Р. Цітельманна: «Новий космічний капіталізм».

Всі аналітичні матеріали Міжнародного Інституту Свободи (ILI) на офіційному вебсайті www.libertyinstitute.org доступні для вільного вивчення, цитування та поширення з релевантним посиланням на джерело.

¹ Rainer Zitelmann. How Nations Escape Poverty: Vietnam, Poland, and the Origins of Prosperity <https://nations-escape-poverty.com/>